

АНГЛА-БЕЛАРУСКІ, БЕЛАРУСКА-АНГЛІЙСКІ МАСТАЦКІ ПЕРАКЛАД: СТАН І ПЕРСПЕКТЫВЫ

Сёння ў свеце назіраецца актывізацыя ўвагі да культур іншых народаў. Мастацкая літаратура — гэта люстэрка культурных каштоўнасцей народа, яго традыцый, звычаяў, светаўспрымання, менталітэту. Менавіта таму значнае месца ў працэсе міжкультурнай камунікацыі адводзіцца мастацкаму перакладу як аднаму з асноўных сродкаў «імпарту ідэй», міжкультурнага абмену.

У час культурнай і моўнай глабалізацыі, інтэрнацыяналізацыі, актыўнага развіцця інфармацыйных тэхналогій англійская мова становіцца мовай міжнароднай камунікацыі і абслугоўвае не толькі навукова-тэхнічную, гандлёва-прамысловую, палітычную сферы, але і культурную. Таму, на наш погляд, англа-беларускія і беларуска-англійскія мастацкія пераклады з'яўляюцца значным фактарам інтэграцыі беларускай літаратуры ў суетны літаратурны і культурны працэс.

Даследчыкі лічаць мастацкі пераклад найбольш складаным у адрозненне ад іншых тыпаў пісьмовага перакладу (навукова-тэхнічнага, юрыдычнага, афіцыйна-дзелавога, справаводчага, грамадска-палітычнага). Складанасць такога перакладу абумоўлена неабходнасцю перадачы індывідуальнага стылю аўтара, эстэтычнага і аксіялагічнага аспектаў твору, а не толькі яго зместу.

Англа-беларускія пераклады пачалі ўзнікаць параўнальна нядаўна — толькі ў 30-я гг. XX стагоддзя. Здабыткі беларускіх перакладчыкаў амаль за восемдзесят гадоў уяўлялі сабой невялікі літаратурны пласт: нешматлікія пераклады брытанскіх, амерыканскіх, аўстралійскіх паэтаў і пісьменнікаў, сярод якіх Уільям Шэкспір (Ю. Гаўрук, У. Дубоўка), Джордж Байран (У. Дубоўка), Роберт Бёрнс (Я. Семяжон), Оскар Уайльд (І. Ідэльчык), Роберт Стывенсан (А. Асташонак), Джордж Оруэл (С. Шупа), Джэймс Джойс (Я. Максімяк), Эрнэст Хэмінгвэй (В. Небышынец), Джон Байран (У. Скарынкін), Колін МакКалак (С. Дорскі), Ч. Дыкенс (Я. Балясін), Дж. О'Хара (У. Шчасны) і інш.[2, с. 8–9].

Што да перакладаў беларускіх тэкстаў на англійскую мову, то яны прадстаўлены значна менш і зроблены, як правіла, праз пасрэдніцтва рускай мовы. У розныя часы на англійскую мову перакладалі: Уолтар Мэй, Вера Рыч, Апалон Вейзэ, Марыя Мінц, Арнольд Мак-Мілін, Дагмар Ёлкант, Алена Таболіч і інш.

У апошнія дзесяцігоддзе англа-беларускія і беларуска-англійскія пераклады набываюць папулярнасць, прызнаюцца грамадскасцю, знаходзяць свайго чытача. На наш погляд, гэта звязана з шэрагам абставін.

Па-першае, з развіццём нацыянальнай свядомасці беларусаў, а таксама з узростам зацікаўленасці да беларускай культуры з боку прадстаўнікоў іншых народаў.

Па-другое, з узнікненнем і актыўнай дзейнасцю віртуальнага перыядычнага выдання — часопіса перакладной літаратуры «ПрайдзіСвет». Дзякуючы дзейнасці інтэрнэт-выдання ў свет выйшла значная колькасць *англа-беларускіх перакладаў*, якія ўяўляюць сабой жанравую разнастайнасць: вершы, апавяданні, навелы, аповесці, раманы, эсэ, казкі, інтэрв'ю англамоўных паэтаў і пісьменнікаў. З 2009 па 2016 год у часопісе былі прадстаўлены электронныя пераклады больш за 40 англамоўных аўтараў, сярод якіх:

- *амерыканскія*: Эдгар Алан По (Г. Янкута, К. Маціеўская), Чарлз Букоўскі (Н. Гвоздзева, А. Явар, Ю. Цімафеева), Фрэнсіс Брэт Гарт (Г. Янкута), Стывен Ван Дайн (Ю. Цімафеева), Джэк Керуак (М. Лапо), Кен Кізі (А. Знаткевіч), Стывен Крэйн (М. Дзергачова, Ю. Цімафеева), Говард Філіпс Лаўкрафт (У. Гурыновіч, П. Донаў), Кейт Шапэн (Ю. Цімафеева), Роберт Энтан Ёілсан (А. Знаткевіч), Рэкс Стаўт (Г. Янкута), Фрэнк Рычард Стоктан (Ю. Цімафеева), Джэром Дэвід Сэлінджэр (А. Арцёмаў), О. Генры (С. Мядзведзеў, П. Донаў, Г. Янкута), Джойс Кэрал Оўтс (Ю. Цімафеева), Фрэнк Баўм (С. Мядзведзеў);

- *брытанскія*: Артур Конан Дойл (А. Казлова, М. Мартысевіч, К. Маціеўская, С. Мядзведзеў, А. Пятровіч, Г. Янкута), Хорас Ёлпал (Г. Янкута), Мэры Шэлі (М. Дзергачова), Клайв Стэйплз Льюіс (Н. Кім), Ніл Гэйман (Д. Вашкевіч), Обры Бёрдслі (Г. Янкута), Вірджынія Вулф (Г. Ражанцова, Г. Янкута), Мантэю Родс Джэймс (Л. Юрага, В. Бурлак), Чарлз Дыкенс (А.Ф. Брыль, Я. Прыстаўка, Г. Янкута), Рэд'ярд Кіплінг (Я. Прыстаўка, А. Стэфановіч), Сюзана Кларк (А. Ф. Брыль), Джозэф Конрад (П. Донаў), Агата Крысці (Г. Янкута), Мэцью Грэгары (К. Маціеўская), Гілберт Кіт Чэстэртан (П. Донаў, А.Ф. Брыль), Оскар Ёйлд (А. Пятровіч), (Гектар Х'ю Манро) Сакі (А. Упала, Я. Прыстаўка, К. Маціеўская, Г. Янкута, А. Пятровіч), Беатрыкс Потэр (А. Башарымава), Фіцрой Маклейн (А. Ф. Брыль);

- *нігерыйскія*: Э.Ч. Асонду (Ю.Цімафеева), Сэфі Ата (П. Маслянкова);

- *паўднёваафрыканскія*: Герман Чарлз Босман (Ю. Цімафеева, Г. Янкута, А. Пятровіч, Я. Прыстаўка);

- *ірландскія*: Ёільям Батлер Ейтс (А. Хадановіч, Г. Янкута, А.Ф. Брыль);

- *нідэрландскія*: Роберт ван Гулік (Г. Янкута).

Па-трэцяе, з гатоўнасцю выдавецтваў працаваць з беларускімі перакладамі. Так, толькі ў 2016 годзе выйшлі друкаваныя кнігі, у склад якіх уваходзяць наступныя творы: Хорас Ёлпал «Змак Отранта» у перакладзе Г. Янкуты, Мэры Шэлі «Франкенштайн» у перакладзе М. Дзергачовай (выдавецтва «Кнігазбор»); Клайв Стэйплз Льюіс «Хронікі Нарніі: Пляменнік чараўніка» у перакладзе Н. Кім (выдавецтва «Пазітыў-цэнтр»); Ніл Гэйман

«Караліна» у перакладзе Д. Вашкевіч (выдавец Зміцер Колас); Льюіс Кэрал «Скрозь люстэрка, і што ўбачыла там Аліса» ў перакладзе Веры Бурлак (выдавецтва «Галіяфы») і інш.

Развіццё перакладной літаратуры не толькі садзейнічае ўзбагачэнню нацыянальнай мовы і літаратуры, але з'яўляецца падмуркам для навуковай дзейнасці ў галіне тэарэтычнага і практычнага перакладазнаўства. Вартым становіцца аналіз беларускамоўных перакладаў, распрацоўка вучэбна-метадычных выданняў, спецыялізаваных слоўнікаў. А. Таболіч справядліва адзначае неабходнасць лінгвістычнай працы ў галіне тэорыі перакладу: «Здабыткі гэтай адносна маладой філалагічнай навукі нельга ігнараваць, таму што яна дапамагае перакладчыку ўдасканаліць сваю тэхніку, параўнаць сябе з іншымі убачыць свае хібы і памылкі. <...> Інтуіцыі і практыкі зусім недастаткова, каб дасягнуць вяршыняў ў творчай працы, і як паказвае аналіз арыгіналаў і перакладзеных твораў, ёсць яшчэ шмат памылак і недакладнасцяў» [2, с. 10–11]. Акрамя лінгвістыкі мастацкага перакладу, неабходна вывучаць яго культурна-псіхалагічны, семіятычны і ўласна літаратуразнаўчы аспекты.

У айчыннай навуцы даследаваннем праблем перакладу ў розны час займаліся В.П. Рагойша, І.А. Чарота, Э. Мартынава, С. Александровіч, І.В. Шаблоўская, Л.Казыра, В.У. Івашын, А.Гардзіцкі, Р. Станкевіч, П. Копанеў, Т. Суша, С.А. Скамарохава, Н. Лапідус, Т. Лавыш, А. Яскевіч, Л.М. Бабкова, А. Бразгуноў, А.У. Таболіч, І.П. Гаравая, Н. Дзянісава, А.В. Шыдлоўскі, А.Л. Верабей, С.Мінскевіч, Н. Старавойтава, А.Я. Мантур, Ю.В. Назаранка і інш. Даследчыкі звяртаюцца да праблемы неабходнасці і важнасці беларускамоўнага перакладу, які, у першую чаргу, разглядаецца як культуралагічная з'ява, істотны нацыянальна ўтваральны фактар. Значная ўвага аддаецца асобе перакладчыка. Акрамя таго, большасць беларускіх даследаванняў прысвечана агульнай тэорыі і гісторыі перакладу, праблемам перакладу з блізкароднасных моў: «Замежная літаратура ў перакладзе на беларускую мову 1917–1963» (Л.М. Бабкова, 1965); «Пераклад — справа адказная», «Ступень адказнасці» (Ю. Гаўрук, 1977, 1986); «Аўтарскі пераклад: праблема аўтарскага перакладу прозы ў беларускай літаратуры ХХ ст.» (Н. Дзянісава, 2002); «Сусветнае гучанне беларускай літаратуры», «Основы теории художественного перевода», (Д.Я. Фактаровіч, 1958, 2009); «Мастацкі пераклад і нацыянальная свядомасць» (К. Шэрман, 1995), «Сумежжа: мова, пераклад, вытокі прозы» (А.С. Яскевіч, 1994), «Пераклаў Якуб Колас...» (В.П. Рагойша, 1972); «Рупіцца пераклад...» (Р. Барадулін, 2002) і інш.

На сённяшні дзень тэарэтычныя звесткі ў галіне мастацкага перакладу з англійскай мовы на беларускую і з беларускай на англійскую з'яўляюцца недастатковымі. Фрагментарна яны прадстаўлены ў наступных працах: «Праблемы перакладу беларускай паэзіі на англійскую мову» (С.А. Скамарохава, 2005), «Беларускі пераклад англамоўнай паэзіі: матывацыйны, мастацка-выяўленчы і функцыянальны аспекты» (І.П. Гаравая, 2009), «Таямніцы мастацкага перакладу: English ↔ Belarusian» (А.У. Таболіч, 2004), «Курс перакладу з беларускай мовы на англійскую» (А.У. Таболіч, 2007);

«Курс перакладу з англійскай мовы на беларускую» (А.М. Цярэшчанка, А.У. Таболіч, 2007); «Тэорыя і практыка мастацкага перакладу» (І.А. Чарота, 2010), «Праблема перадачы беларускай безэквівалентнай лексікі на англійскую мову» (В.А. Гембіцкая, Я.В. Міснік, 2014), «Праблема перадачы англійскіх антрапонімаў на беларускую мову» (М.У. Козылева). Беларускія эквіваленты шматлікіх англійскіх лексем прадстаўлены ў «Англа-беларуска-рускім слоўніку» (1989), «Кішэнным англа-беларуска-рускім слоўніку» (1995), «Англійска-беларускім слоўніку» (2013) пад агульн. рэд. Т.М. Сушы; «Ангельска-беларускім слоўніку» пад рэд. В. Пашкевіч (2006); «Англа-беларускім слоўніку фразеалагізмаў параўнальнага тыпу» (1984) пад рэд. Л.Д.Корсак, Л.С.Марціновіч; «Англа-беларускім парэміялагічным слоўніку» (2009) пад рэд. Я.Я. Іванова; «Англа-беларускім і беларуска-англійскім слоўніку абрэвіятур» (Ю.М. Кардубан, 2013). Аднак лінгвістычныя аспекты англа-беларускіх і беларуска-англійскіх перакладаў пакуль не маюць дастатковай распрацоўкі.

Такім чынам, каб павысіць міжнародную цікавасць да беларускай літаратуры патрэбна развіваць мастацкі пераклад на англійскую мову, а для пашырэння сферы ўжывання беларускай мовы, варта перакладаць на яе самыя каштоўныя творы сусветнай літаратуры. У развагах даследчыка І.А. Чароты падкрэсліваецца неабходнасць выпрацоўкі творчай метадалогіі, агульнай для беларускай школы перакладу [3]. У гэтай сувязі трэба: замацаваць беларускую перакладазнаўчую тэорыю, асэнсаваць асаблівасці англа-беларускага і беларуска-англійскага перакладу, акрэсліць і ўніфіцыраваць важнейшыя перакладчыцкія сродкі (прыёмы) і спосабы (прынцыпы, працэдуры) перадачы англійскіх (беларускіх) лексічных, фразеалагічных і граматычных адзінак на беларускую (англійскую) мову; распрацаваць спецыяльныя англа-беларускія і беларуска-англійскія слоўнікі (фразеалагічныя, антрапонімаў, фразавых дзеясловаў і г.д.); падрыхтаваць даведнікі-дапаможнікі перакладчыцкіх цяжкасцей, «пастак», падманых сяброў перакладчыка, слоўнікавых памылак («ляпсусаў») пры перакладзе.

ЛІТАРАТУРА

1. ПрайдзіСвет — Часопіс перакладной літаратуры [Электронны рэсурс]. — 2009. — Рэжым доступу: <http://prajdzisvet.org>. — Дата доступу: 25.02.2017.
2. Таболіч, А. Таямніца мастацкага перакладу: EnglishBelarusian. — Мінск, 2004.
3. Чарота, І.А. Тэорыя і практыка мастацкага перакладу // Вучэбны дапаможнік па курсу «Тэорыя і практыка перакладу». — Мінск, 2010.